

V zarji novega stoletja.

Spisal *dr. Evgen Lampe.*

Stoletje — velika, pomembna beseda! Ko popisujemo zgodovino Adamovega rodu, merimo velike dobe razvoja po stoletjih. Dve dolgi življenjski dobi tvorita eno stoletje. Starček, ki gleda nazaj v svoje življenje, priznava, da se je izpremenilo vse okoli njega, odkar živi, misli in deluje. Izpreminjajo se nazoni, rodovi ginejo in nastopajo, mesta rastejo in propadajo, države se boré, zmagujejo, podlegajo. Razvaline se kopičijo, in iz njih klije novo, sveže življenje. Dve dolgi, človeški dobi sta eno stoletje. Stoletja pa se vežejo, kakor udi ene verige, kakor cveti enega venca. In v zvezi stoletij se vidi dosledni razvoj trpljenja in zmagovanja, umiranja in življenja, propadanja in vstajenja. In če razmotrivamo to zgodovino, vidimo, da plava nad njim večni genij onega neskončnega Izvora, ki lije moč v oslabelost in daje gibanje mrtvilu.

Minulo je devetnajsto stoletje, odkar je nastopila človeštvu ona blaga zarja, ki deli zgodovino našega rodu v dve dobi: v dobo priprave pred Kristusom — in v dobo obstinjenja po rojstvu Zveličarjevem. V neprestanem razvoju se človeštvo bori v teh stoletjih. Blage in sovražne sile delujejo v njem, najrazličnejši nagibi dajejo narodom tvorno moč, v boju se sile množé in rastejo. Često obupuje človeštvo v stiski razburka-

nega valovanja, in slabotni duh ne vidi zvezde-rešnice, ne spozna izhoda iz teme. A neka nevidna roka vodi nesrečo k sreči in razdiralne moči s skrivnostno silo kroti, da sodelujejo pri gradnji omike k splošnemu, skupnemu smotru. Poedinci ginejo v trpljenju, a njih vsota je višje vrste enota.

Mladi otroci stojimo ob grobu starega stoletja. Mladostna moč je svetovavka naših dejanj, in naše želje rojevajo naše nazore. Hrepenenje po nečem novem, naporovanje k doslej neznanim smotrom preveva vse naše javno življenje. Iz slovstva, iz umetnosti, iz modroslovja kot en mogočen glas prodira v megleno bodočnost to neukrotno teženje po novih, doslej neznanih uspehih naših dušnih sil. Tu kot trpeč Prometej, prikovan na skalo, tam kot divji Titan, naskakujoč Olimp, se bori človeštvo, da razvije v sebi tlečo iskro življenja in iz zemskega pepela vzplapola v višavo jasne svetlobe, odkoder jo je nekdanj kot slaboten utrinek dehnil večni Vladar svetlobe in gorkote.

Pred velikimi svetovnimi dejanji plapolajo baklje jasnih svetovnih idej. Saj se najmanjše svobodno dejanje ne rodi brez svitajoče misli, saj potnik brez svetlobe ne najde poti po šumi, saj mornar brez nebesnega solnca in brez busole ne premaga valovja, saj mogočni grom ne zagromi, če mu svetli

blisk ne zariše poti skozi oblake. Tako svetijo pred nami naše ideje, in stoletja ponižno pričajo, da so se klanjala idejam.

Nebeška luč resnice, ki je neodvisna od časa in prostora, in pričevanje stoletij, ki so padala in vstajala — glejte, to je knjiga, pisana z vsemogočnim, nezmotljivim kistom, iz katere se učimo mi, mi mladi otroci v zarji novega stoletja!

Ko prelistujem razne knjige, ki popisujejo razvoj človeštva v prošlem stoletju, na naslovni strani najdem navadno med mehaničnimi stroji, med kolesi in vijaki, med tvorničnimi dimniki in skladi knjig dvigajočo se krepko človeško podobo, ki okó in rokó povzdiguje kvišku, kjer seva jasna luč iz daljne višočine. Spodaj zgodovina izpremenljivih dejstev, zgoraj svetloba neizpremenljive resnice.

Jako hitro je živelo človeštvo v prošlem veku. Zato je mnogo doživelo in mnogo storilo, mnogo sezidalo in marsikaj podrlo. Vsaj kratko in površno pogledjmo v prošlost, da iz nje črpamo sklepe za prihodnost!

Razvoj modroslovja je ključ za umevanje naše omike. Od onega odločilnega trenutka, ko so se razmaknile meje kulturnim narodom in so evropske ladije premagale širjavo oceanov in odkrile nove svetove; od one dobe, ko so se začele odpirati tajnosti narave in so se njene skrite sile ponudile človeku, da jih ukroti in upreže v stroj in v žico; od onega časa, ko je krščanska omika vzprejela izkopane elemente starega klasicizma; — od teh dob vidimo, da hoče človeški duh razmakniti vse meje in se razširiti na vse strani. Odtod živahnost dušnega razvoja, a odtod tudi vse zmote!

Bilo je preveč naenkrat za omejenega duha. Tisočletna izročila krščanske omike so se razvijala počasi in dosledno, zdravo in blagodejno. Ob začetku novega veka pa je nastajalo toliko novega, vrivalo se toliko neumljivega, ponujalo se toliko tujega, da človeški duh teh novih odkritij in iznajdb ni znal zediniti s svojo staro versko omiko in ni mogel urediti tega novega bogastva v okviru trdnih in stalnih modroslovnih na-

zorov. Zato pa modroslovje omahuje, sestavi se zibljejo in izpreminjajo. Vsi novodobni modroslovniki sestavi nosijo znamenje enostranosti, ker njih izumitelj ni mogel obseči vsega vesoljstva. Z ene točke opazuje vse stvarstvo, vse časno in večno, in vsaka misel, ki jo zapisuje, je umljiva tudi le s perspektive iste točke. Francis Bacon gleda vse s svojega empiričnega naravoslovskega stališča, Descartes si postavi en stavek kot dogmo in iz njega razvija vse, Spinoza si izmislil nov pojem podstati in hoče iz njega z matematično natančnostjo sezidati svet. Leibnitz si izumi „praestabilirano harmonijo“ in iz nje razlaga dušno in telesno delovanje. Rousseau si zamisli neko divjo, surovo naravo in hoče ž njo ubiti krščansko omiko. Holbach in Helvetius pa propadeta že v popolni materializem brez duha in ideje.

Zato je mogel ob začetku prošlega veka zavladati nauk Kantovega modroslovja, ki podira vse stalne meje gotovih nazorov in odpira široko polje vsem dvomom in prevaram. Človeški um je preiskoval samega sebe in našel, da ni zmožen prodreti v bistvo stvari, ampak da visi njegovo znanje le ob zunanji čutnosti. Zveza z zgodovinskim modroslovjem prošlih vekov je bila pretrgana, in novi nazori, novi sestavi so se rodili brez zveze in brez temelja. Za Kantom pride Fichte, kateremu ves svet izgine v eni ideji, ki je njegov lastni „jaz“, in izvun njega ni ničesar. Hegel pa pozna svet in tvar le kot razvoj mišljenja. Bit in nebit, istinitost in možnost, vse se mu združuje v enem mišljenju, v eni ideji, nejasno, megleno in nerazumljivo. Za njim pa prihajajo zopet oni, ki zametujejo netvarnost in zanikujejo duha ter v vsem vidijo le eno čutno tvarino. Za skrajnim idealizmom takoj nastopa skrajni materializem. „Vse je bog“, pravijo eni, in takoj za njimi drugi: „Boga ni!“ „Vse je le predstava duše“, uče oni, in za njimi ti: „Duše ni!“ Büchnerju je vse le tvar in sila, Darwin vidi povsod le razvoj iz tvarine, izpeljuje rast iz mrtve narave, mišljenje iz čutenja, človeka iz živali. Spencer

pa na tem temelju uči novo nравnost, čutno in živalsko, ter jo slavi kot poroštvo nove, vse osrečujoče omike!

Tako se boré nasprotja, tako se menjavajo nazori, tako lahkomišljeno se podirajo

ki so večna in neizpremenljiva. In glej! Ob nastopu dvajsetega stoletja, ko leži novodobno nekrščansko modroslovje na tleh, in ko kliče Du Bois-Reymond: „Ignoramus et ignorabimus! — ne preiskujmo metafizičnih

Evgen Lampe

in stavijo svetovna naziranja! V tem času cerkev hrani svoje staro, v tisočletjih prekušeno modroslovje. Z vseh svetov duševnega vrta nabira le zdravi med, od vsega, kar iznajde in izumi svet, izbira le pravo in dobro ter je združuje z načeli resnice,

problemov, saj jih ne moremo nikdar spoznati!“ — tu pa kaže cerkev z mirno gotovostjo zopet na Aristotela in Tomaža Akvinskoga, in nemirni sinovi nove dobe začudeni pripoznavajo, da je vendar mogoče spoznati kaj stalnega in da je vendar mogoča —

metafizika. Pred sto leti se je Kant ironično smehljajal metafiziki in školastiki — in zaničljivo so ji pahnili raz stolicu. Čez sto let — zmagoslavno stopa na prestol znanosti in prosvete!

Leposlovje je pred sto leti bilo v sredi klasicizma. Goethe in Schiller sta po vzgledu starih Grkov delala na dramatičnem polju. Winckelmannovo načelo o „plemeniti preprostosti in o tih veličini“ je bilo priznано kot vodilo in ravnilo leposlovnih lepoti. Pa že raste nov rod. Od tacihih vzgledov obrača svoj pogled in se oklepa vzgledov iz svežega, živega narodnega pesništva. Narodnost se probuja, in ž njo stopa tudi v slovstvu na dan to, kar narode loči in tvori njih individualnost. Proti umerjenosti klasicizma se slšijo zopet klici po prostosti, in z mladostno silo nastopi romantična doba. Ko pa posegajo v realno življenje, ko segajo nazaj v srednji vek in iz raznih, zlasti romanskih slovstev prevajajo pesniška dela, pa najdejo idejo krščanske omike, katere klasiki niso videli. Krščanstvo vstaja zopet, sicer megleno, nejasno, čustveno krščanstvo, a ta nova sila rodi lepe sadove v vseh panogah leposlovja. Oba Schlegla, Tieck, Novalis, Arnim, Brentano, Fouqué, Kleist stopajo v to vrsto. Veliki boji za svobodo proti Francozom in proti Turkom na Grškem vzbudé novo bojovito pesništvo, ki zveni zlasti iz Körnerjevih in Rückertovih pesmi. Tudi Angleška stoji v tej dobi v znamenju romantike. Byron in Moore, Wordsworth in Coleridge kakor tudi Sonthey, fantastični pesnik orientu, se udajajo bolj ali manj tej struji, cela pesniška šola „Lakistov“ zahteva mesto votlega patosa in šolske umerjenosti zopet enostavnost, poljudnost in prirodnost, in Walter Scott zajema snovi za velike povesti iz domače zgodovine. Med revolucijo vlada na Francoskem še klasicizem, a tudi tam se duhovi skoro vnamejo za romantiko. Chateaubriand slavi v vznesenih besedah genija krščanstva, Nodier se strastno nagiba k vsemu nadnaravnemu in fantastičnemu, in Lamartine se ziblje v sentimentalni resignaciji. Viktor Hugo nastopi

kot voditelj te šole. Kar je izrednega in bizarnega, mu ugaja in se mu preliiva v pesniško obliko. Na Italijanskem stoji v začetku stoletja na vrhu še Manzoni s svojim krasnim romanom „Promessi sposi“, Leopardi pa ima nekaj podobnega Byronovi viharosti. Tudi na severu se giblje. Danci imajo iz te dobe Oehlenschlägerja, Švedi Atterboma, na Ruskem se pesništvo povzdigne hitro s Puškinom, ki je v mladosti ves romantik, Poljakom pa vznikne v Mickiewiczu pesniški dar prve vrste.

Politični boji vzbudé novo smer, ki ima zopet na čelu geslo svobode. A to ni ona svoboda, katero so opevali bojoviti borilci z mečem v roki. Zdaj zahtevajo svobodo tiska, pravično ureditev davkov in odpravo cenzure. Niti Grillparzer se ne more čisto ubraniti tega duha. Pri Heineju kazita krasoto romantike ironija in pesimizem, kateremu ni nič sveto. Börne je pa že ves častnikar z revolucionarno besedo. Prava lepota izginja, nebrzdana svoboda in „emancipacija mesa“ se v listkarskem slogu proslavlja. Pesniki-politiki nastopajo: Freiligrath, Grün, Bauernfeld in drugi, ki so skoro pozabljeni in ne dosejajo Lenaua. Tudi dialektično pesništvo v tej dobi propada. Na Francoskem se bori v „časovnih romanih“ pisateljica George Sand za enakost stanov in ver, za razdor zakonske zveze in emancipacijo ženskih. Paul de Kock, Eugène Sue že segata v grdo nenravnost. Kdo bi našteval vsa ta imena, ki se beró danes v listkih naših dnevnikov in na gledaliških lepakih? Privedli so realizem do naturalizma, do onega najnižjega stališča, kjer se neha vsaka nravnost in kjer človek nastopa kot rafinirana žival. Zunanja telesna narava se fotografira — „art documentaire“ imenuje Zola tako pisanje — s cinično brezsravnostjo se vleče vse ono na dan, česar so se najfrivolnejši prejšnji pisatelji izogibali, in s tem se izpodkopuje ljudska nravnost. Surovost, ki se je prej skrivala po temnih luknjah in bežala pred policijo, dobila je pravico v leposlovju. Kritiki, kakor Brandes, to razbrzdanost bolj podpirajo, kakor zavi-

rajo. Zato pa stari Tolstoj kliče ljudstva nazaj k nramnosti. Zajeziti hoče propad, a manjka mu sredstev. Z istim orožjem, s katerim izkvarja občinstvo naturalizem, hoče ga on pobiti, a žal, da ne pozna pravega krščanstva in da stavi nramne zahteve, ki jih človeštvo ne more izpolniti. Moderni človek bere Tolstega, mu pritrjuje — a poboljša se ne! Zato pa nekateri obupavajo nad vsem. Čutijo svojo revščino, spoznavajo, da so propadli, a izkvarjen jim je ukus, in splošni dvom jim je zaprl pot do resnice. Dekadenti se imenujejo in se ponašajo s tem imenom. Secesijonisti so, ker so se ločili od ukusa zdravega ljudstva. Simbolisti so, ker sovražijo naturalizem in le v čudnih, neumljivih podobah izražajo neka čustva. Impresionisti so, ker je njih duša netvorna in brez moči, kakor harfa, ki poje, kakor se brenka na nji.

Med realisti so prvi Rusi, ki rišejo značaje iz svojega naroda in iz sodobne družbe natančno z nekakim gorkim sočutjem. Gogolj, Dostojevski, Turgenjev, Potapenko so njih najslavnejša imena. Med Nemci so romanopisci zaostali. Razni listi so polni izdelkov nižje vrste. Karol May s svojimi čudovitimi dogodbami, Ebers in Dahn kot arheologična romanopisca, stojé še nekako v ospredju. Sudermann in Gerhard Hauptmann kot skrajno moderna dramatika poleg Ibsena gospodarita na odru. Naturalisti se zovejo na Italijanskem veristi: Carducci, Farina, Praga, Rovetta, Verga, Ada Negri bolj ali manj delajo v tej smeri. Na Španskem skuša Echegaray v dramatici izražati moderne ideje; na Ogerskem Jokai, na Nizozemskem Maltatuli in Couperus so pristaši realistične struje. Balzac, Goncourt, Daudet, Zola, Maupassant, Daudelaire poleg več drugih pa so zastopniki deloma jako umazanega in sramotnega naturalizma.

Dekadentom pa, tem sinovom moderne družbe, so na Angleškem že imenitni pisatelji pripravljali pot, ko so se borili proti naturalizmu. Ruskin, Swinburne, Monis

in Rossetti so hrepeneli po novem idealizmu, „Praerafaeliti“ in „Estheti“ so tam pripravljali nove smeri, ko sta se borila tudi na Francoskem že Bourget in Huysmans proti novemu naturalizmu za fino „slikanje“ duše. Verlaine je postal najslavnejši med dekadenti, Villiers, Mallarmée, Maclair so mu sledili. Narava se jim zdi grda; zato beže pred njo in si v duhu stavijo čisto novo stavbo lepote. Maeterlinck je tako v Belgiji ustvaril novo simbolistično dramatiko, še stari Ibsen se je udal simbolizmu, Danca Bang in Nansen se gibljeta v tej tenki atmosferi, in v Ameriki je dekadent Emerson skoro izpodrinil prej tako slavljenega Longfellowa, pripovedovalko Beecher-Stowe in krepkega humorista Marc Twaina. Na Portugalskem je šel de Castro, v Italiji d'Annunzio v boj proti realizmu.

Tako se menjavajo struje. Iz enega nasprotja človeški duh tako rad omahne v drugo, — a prava lepota, ki je nihče popolnoma izčrpati ne more, je vendar stalna in stoji v sredi, kakor se sveti solnce v sredi svetovja.

Veselo znamenje je, da vstaja katoliško slovstvo z jasno smerjo. Kakor v znanosti prodira pri najtemeljitejših učenjakih spoznanje, da vera ne nasprotuje vedi, tako spoznavajo plemeniti, nramno dobri leposlovci, da ima ta vera tudi najvišje vzore lepote. Weber, Droste-Hülshoff, Hensel, Cordula Peregrina, Seebert i. t. d. so med katoliškimi Nemci dobro znana imena, in tudi med Francozi se veliki duhovi obračajo h katoličanstvu. Coppée, slavni svobodomislec in priznani pesnik, leži na bolniški postelji. Usmiljenka mu streže. Življenje se mu obnavlja v spominu, in iz mirnega premisleka se mu rodi zopet živa vera. Naslonjen na blazino, piše one slavne feljtone, ki so svetu znani zdaj kot zbirka „La bonne souffrance.“ Tako tudi Huysmans dobi zopet ono bistrost estetičnega pogleda, ki zna ločiti med pravo in navidezno lepoto — in ta ga privede v naročje kato-

ličanstva nazaj. Katoliški leposlovni in ilustrirani listi se množé in pridobivajo dan na dan novih naročnikov. Okoli njih pa se zbira nova četa krepkih talentov, tako da smemo upati od bližnje bodočnosti veselega napredka v katoliškem leposlovju.

Podobno so se razvijale umetnosti v prošlem stoletju. V glasbi, v slikarstvu in v kiparstvu opazujemo klasicizem, romantiko, naturalizem, dekadentizem in novo vstajenje. A prihranimo si natančnejše razmotrivanje za prihodnost!

Prošlo stoletje je najbolj ponosno na napredek prirodoslovne vede in tehnike. Res je, da se nikdar še ni v tako kratkem času toliko novega iznašlo, nikdar se še prirodne sile niso tako udinjale človeškemu duhu. Čim bolj je zapuščal človeški duh idealne višine verskega in modroslovnega mišljenja, tembolj se je vtopljal v snov, in iz te snovi je z nervozno delavnostjo pričaral na tisoče novih iznajdb, ki so izpremenile vse naše življenje. Ob začetku stoletja stoji Newton s svojim naukom o privlačnosti teles, in od tod se razvijajo prirodoslovne znanosti v urnem begu. Kdo bi jih naštel vsa ta slavna imena od Dawyja, Rumforda in Galvanija do nevtrudnega izumitelja Edisona? Praktična uporaba teh pridobitev je prenovila vse zdravilstvo, katero je vse pridobitve prirodoslovja postavilo v službo človeškemu telesu. Hyrtl, Virchow, Billroth, Pasteur so možje, katerih vzglede posnema dolga vrsta zdravnikov. Pa te iznajdbe bodo vedno bolj prenovile vse naše življenje. Da navedem izmed tisočev le en zgled! Od pradavnih dob je človeštvo poznalo le slabe pripomočke, da premaga z lučjo nočno temo. Trska, zakajena oljnata svetilka, brleča sveča so zadostovale stoletnim ro-

dovom. Kako vse drugače je v naših dneh! Ob začetku stoletja je zmagala plinova luč, in to je izpodrinila električna, katera se je hitro razširila po vsem svetu. In zdaj se moč bežečih rek, zdaj se sila bobnečih slapov, da, zdaj se črni mrtvi premog izpreminja

Slavinu domovinu!

V našer ta našiga uobranja je tudi ^{gleda:} "slava domovinu". Pogostoma smo je tako kralji in pisali, a danes gnet kličemo.

Ljubite mater in očeta, tega nas ni treba učiti nikomur. To nam je vcepjeno v vse ranje. Ljubite svoj dom - to psamo ^{navari} poprav, ~~da~~ tako, kakor, ^{ko} smo priiskali lastevica ^{krat} a srec se, kjo se je izlegla. Ljubite ^{koj} dom mi nam ^{mo} tako ukazovate. Pa pa moramo gneti in se krog ^{mo} mišle, ^{mo} kase go tveba ljubite.

^{si bomo najprej} Prarigo da ~~spet~~ ^{si bomo najprej} namisloti. Tu valja s domovinski futsen. Či bomo prav ljubite domovino, ljubimo prav vami, sbe. Kralji, mo, da bomo vami dobro, blagi, plemeniti. Doga in fidsen fubi Slovenci. Kaj je naš narod, danes vri Slovenci skupaj. Či bi vsak Slovenc sketel za svoj čast, či bi ne zoprasfal časneis veine miš

Rokopis dr. Frančiška Lampeta.

v belo svetlobo, ki tekmuje s solnčnimi žarki!

Narodno gospodarstvo se vrši v proizvodjanju, v razpečavanju in v porabi blaga. Povsod popolna izprememba! Prej je vse delala slabotna roka delavčeva mučno in počasi, sedaj pa je brzi stroj prevzel proiz-

vajanje in neutrudno stavi nepregledne množice blaga na svetovni trg. L. 1770. je bil James Watt sestavil prvi rabni parni stroj. In sedaj dela parna sila povsod in zvršuje že skoro vse. Izpodrinila je tkalca in nam v predilnicah izdeluje sukno za obleko, vpregla

dobitev je mati drugi in tretji, in tako si želimo vsak dan več in vsak dan več pričakujemo. Že mislimo na brzozave brez žice, že sta nam prepočasna bicikel in motor, in hrepenimo po zrakoplovih, da poletimo v višavo ko ptič!

Zakon narave pa zahteva, da je vsak razvoj organizmov primeren njihovi naravi. Kjerkoli se napreduje v skokih, nastopa bolezen. Tako se godi tudi naši družbi. Nenadna izprememba proizvodnje in prometa je tako brzo izpremenila pogoje zaslužka in življenja, da se ji niso utegnili prilagoditi družabni organizmi: rodbina, občina, dežela in države. Pravo raste iz razmer, te razmere pa so se tako naglo izpremenile, da jim razvoj prava ni mogel slediti. Poleg tega so pa vlade storile to veliko napako, da so vero potisnile v stran iz javnosti in proglasile liberalne svobodnjaške nazore za vodilo javnemu življenju. Zato se je vsega tehničnega napredka polastil veliki kapital, kateri izrablja svojo svobodo v to, da uničuje vse, kar mu brani neomejeno rast. Neka ideologična svoboda, ki je nezdružljiva s stalnostjo kmetijstva, se je vsilila kmetu, in ta je razjedla cvetoče poljedelstvo, razdružila družine, razkosala zemljišča in navalila ogromne dolgove na posestva. Velike tovarne so prevzele zaslužek obrtniku, in s tem je izginilo iz mest ono zadovoljstvo in enakomerno razdeljeno blagostanje, ki je podlaga miru in sreče. Samo-

stojni rokodelci ginejo in nič drugega jim ne preostaja, nego da tiščé k svojim zmagovavcem v službo. Iz rokodelcev postajajo tovarniški delavci, in vedno več in več jih je; vsak dan raste ta črna armada. Nad njo pa vlada kapitalist kot neomejen gospodar, ker je v njegovi roki vsa moč. „Svobodna

in čim in prečen kotil vsi vsi novost. Muzi
imajo domovinske ljubitelji in plavo polna usta,
a se jednem pozubljajo svoji oči in lepta
ovjocast.

Kako naj futirno pa ropake svoje? Ne zaradi
amper gromi njih, ne pa svojih neprekli mitički
aliterakati si izsali z novdom, amper orembu,
ke večni uacilki praki bojjega.

Čemu va brba domovinske slovit? Da je
loji in loji futirno, pa da je časté tudi drugi,
in niso vsi svobodi. Časté in futirno, se se ne da
časté. Časté pravim, ne klišé, a. Časté nore
ine le krasni ne čast vébno. Jato moramo
delati, da bode častna domovina.

Da, častna domovina! Tvoj v kraj pover
prepreke in strasti, v kraj pover krasnice v kraj
ropej morne poloni! A ne ničik drugina, kar
je pri nas lepiga in vzklidna, da se sami vnes
moramo za jednada prepusti. In dokazimo dan
jim novdom svoj moč, sefavo in vsehnet.

Rokopis dr. Franciška Lampeta.

se je v vozove in nas prevaža po železnicah in po morju, melje nam pšenico, izdeluje nam papir in peresa. Po tankih žicah si pošiljamo kot blisek nagle brzozavke, na tisoče milj se pri telefonu pogovarjamo, kot da bi bile premagane prostorne zapreke. In dan za dnem beremo o novih iznajdbah. Ena pri-

delavska pogodba“ je hinavski izgovor, s katerim se dá opravičiti vsako izkoriščanje lačnega delavca. Delavske mase pa se urejujejo v disciplinirane polke, kateri hočejo neomejeno svobodo iztrgati kapitalistom iz rok, da jo sami izrabijo zase v razbrzdanem pohlepu. Države pa so se same oslabile, ko so zavrgle katoličanstvo in se vdale liberalizmu. Hreščanje miz in pokanje stolov v naših parlamentih — to so zadnji vzdihni na smrt bolnega liberalizma!

Ah, mnogokrat bi skoro zdvojili, da je iz teh bojev še mogoče rešiti srečo človeštva. Nравnost pada, vera se zasmehuje, poganstvo se proslavlja, mladi rod se odtuja krščanstvu . . .

A ne, ne bojmo se! Pogled v prošlo stoletje nas uči, da moramo upati in delati. Veliko ugodnejše je naše stanje, nego je bilo pred sto leti. Takrat je iz krvave revolucije se vzdignil heroičen mož, ki je boj napovedoval vsem državam od Themse do Moskve, od Egipta do Španije. Sedaj se pa glasi klic po svetovnem miru in se podpira z razlogi nравnosti. Takrat je protikrščanska znanstvena sila rastla in je imela zato mladeniško zmagujočo silo. Zdaj pa je protikrščansko gibanje začelo padati; cerkvena vrata se odpirajo, in iz njih doni petje in molitev v širni svet. Milijoni so pred sto leti poznali le tvorno moč fizične sile, ki se kaže v krvavih bojih. Zdaj pa milijoni kličejo, naj se uvede pravičnost. Pred sto leti so se razdirali v imenu svobode vsi organizmi, ki naj branijo slabejšega. Zdaj pa ljudstvo samo iz sebe stavi nove družabne organizme.

Res zadnja ura je, da se rešimo duševno in telesno. Zato pa katoliška cerkev kot

prava božja ustanova ravno zdaj zastavlja vse svoje moči, da pomore človeštvu do novega napredka in do srečnejše prihodnosti. Pred sto leti so bežali narodi iz cerkvâ, in zdaj glejte! Veli starček z zlatim kladivom odpre sveta vrata, in stotisoči iz celega sveta pridejo in gredó za njim zopet v cerkev, kakor otroci za svojim očetom! Nesveto stoletje lega v grob, in novi vek se po zemlji praznuje s — svetim letom. Močnejši od gromenja topov je glas vaticanskega starčka.

Da, le na delo! Ni ga napredka, ni je pridobitve, ki bi ne mogla sodelovati v službi resnice. Pogledi človeštva so se odvrnili z višave in se zarili v zemsko grudo. Kar pa je človeški duh trajnega in dobrega našel in ustvaril v grudi, vse to porabimo, da služi Onemu, ki jo je ustvaril. S prirodoslovjem se podpiraj modroslovje, z modroslovjem se brani vera! Časopisje se rabi proti veri, a kdo nam more braniti, da ga ne rabimo v obrambo vere? Stroji se rabijo, da izpodrivajo delavca, a Bog jih je dal iznajti, da ga podpirajo! Prometna sredstva ravno tako služijo nam, kakor nasprotnikom. Isti čopič, ki slika nenravne podobe, naslikal bi Madono, ko bi hotel umetnik!

Zato pa gledamo veselo v bodočnost, mi mladi otroci ob grobu starega stoletja. Jasen razum, blago voljo in čisto srce nam daj Bog, in ni se nam bati ničesar! Iz velikih literarnih in socialnih bojev devetnajstega stoletja mora kot zmagovavka vstati velika ideja krščanske omike. Že jo vidimo, kako vstaja, že čujemo narode, kako jo pozdravljajo, in zlati križi na naših cerkvah se rudé v zarji novega stoletja!

